

Servité - Řád Služebníků Panny Marie

K pochopení podoby konojedského mobiliáře religiózní povahy je vhodné se nejprve seznámit s mendikantním řádem Služebníků Panny Marie neboli řádem servitů, jež svou liturgií ovlivňoval podobu a ikonografii mobiliárních předmětů. Servité patří v našem povědomí mezi nepříliš známé řády, což je dané zřejmě malým množstvím klášterů, které byly v minulosti na území Čech založeny. Zároveň se také díky josefínským reformám zachovalo jen málo pramenů, které by celistvěji vypovídaly o místním fungování řádu. Pravděpodobně i proto se dosud servitům podrobněji nevěnovala odborná literatura.

Stručná historie řádu

Řád servitů, nebo také řád Služebníků Panny Marie vznikl ve 2. čtvrtině 13. století. Z této doby pocházejí první písemné zmínky povolující působení prvních řádových bratří. Toto povolení vydal florentský biskup Ardingo skupině laiků, která se rozhodla žít řeholnickým způsobem života v chudobě. Živi měli být pouze z almužen, které dostávali ve městech, ve kterých aktivně působili a z případných donací. Biskup dal řádu také do užívání pozemky na hoře Monte Senario, kde servité založili první ze svých klášterů. Doba přála vzniku mnoha řádů, ovšem žebrové řády (kromě servitů také augustiniáni eremité, karmelitáni apod.) se od řádů stávajících lišily způsobem života, kdy řeholníci již nebyli separováni pouze v kláštorech, ale mohli žít také poustevnickým způsobem života s důrazem na kontemplaci. Servité přijali řeholi sv. Augustina, do které doplnili body vlastní konstituce a zároveň se usnesli, že nebudou vlastnit žádný společný majetek. V roce 1256 pak přijal papež Alexander IV. bulou Deo Grata servity z Monte Senaria pod ochranu svatého Petra. Po druhém lyonském koncilu byla existence řádu ohrožena, protože díky mnohým stížnostem byly zakázány řády vzniklé po roce 1215. Servitům se ovšem i díky diplomatickému působení Filipa Benitia podařilo tuto krizi překonat a zajistit pokračování řádu. Přesto krize podobu řádu ovlivnila, například na závazek kolektivní chudoby již nebyl brán tolik zřetel jako při založení řádu. Řád se postupně rozšířil z Apeninského poloostrova do Německa, Francie a Španělska a následně ve 14. století servité i díky náklonnosti Karla IV. zakládají kláštery na území Čech, Uher, Rakouska, Polska a dnešní Belgie.

Probíhající reformace zasáhla v polovině 16. století i servitský řád a servitské kláštery na území Svaté říše římské postupně zanikaly, až došlo k rozpadu několika provincií. Návrat řádu na území střední Evropy nastal v první čtvrtině 17. století především díky působnosti arcivévodkyně Anny Kateřiny Gonzagy, která měla styky s Habsburky, ale zároveň byla příbuzensky spjata s papežem Pavlem V. Řád, se rozrůstal, o čemž svědčí i fakt, že v polovině 18. století žilo v 225 servitských kláštorech přes 2700 řeholníků. Řád ovšem ovlivnily další události související s dobovými tendencemi. Ve Francii a Španělsku byl proti servitům vydán dekret a následně byl řád postižen také revolucí ve Francii. Rušení středoevropských klášterů bylo nejvýrazněji ovlivněné josefínskými reformami. V roce 1850 je doloženo už pouze 64 servitských klášterů s 600 řádovými bratry. Od počátku 20. století je řád opět na vzestupu, servité zakládají své provincie i na americkém kontinentě. Světové války rozvoj řádu neovlivnily a v roce 1968 byly vydány z II. vatikánského koncilu vzniklé nové řádové konstituce. V současné době se uvádí, že řád služebníků Panny Marie působí v cca 30 zemích po celém světě.

Servitský řád v Čechách

Servitský řád přišel na území Čech díky podpoře Karla IV. v roce 1360, kdy se první servité usadili v klášteře Na Slupi. Klášter za husitských válek ovšem zanikl a díky tomu zaniklo i působení řádu na našem území. Hlavní rozkvět řádu nastal v období 17. a 18. století, kdy k návratu řádu do

českých zemí přispěl vznik habsburské monarchie. Servité se do Prahy vrátili v roce 1626 na pozvání Ferdinanda II. Ferdinand II. řádu věnoval pozemek na Bílé hoře, který měl po výhře nad stavy symbolický význam a měl zde být vystavěn nový servitský klášter. Servité ovšem od stavby kláštera následně upustili, zřejmě díky nedostatku vody a možnému ohrožení příchozími švédskými vojsky a usadili se v roce 1627 v konventu u kostela sv. Michaela na Staré městě v Praze. V roce 1666 se řeholníci navrátili i do kláštera na Slupi a v témže roce byl založen také klášter v Rabštejně nad Střelou. Servitský řád se dále rozšiřoval a byly založeny kláštery v Jaroměřicích nad Rokytnou (1675), Nových Hradech (1677), Králíkách (1696, významné poutní místo, klášter zanikl pro nedostatek řeholníků v roce 1883.), Veselí nad Moravou (1714) a již zmiňovaných Konojedech (1746. Konojedský klášter byl nejrozsáhlejším servitským klášterem na našem území. Klášteru po jeho transformaci ze zámku připadla i bývalá zámecká zahrada. Díky většímu prostoru se do Konojed přestěhovala i asketická škola, kterou Swérts – Sporckové založili v konventu Na Slupi a klášter byl po krátký čas své existence nejvýznamnějším centrem provincie). Rušení klášterů probíhající za Josefa II. se dotklo všech zmíněných klášterů s výjimkou konventu v Králíkách a konventu v Nových Hradech, ve kterém působili servité až do roku 2005. Závěrem je dobré zmínit, že se bývalé servitské konventy v dnešní době nenacházejí v příliš dobrém stavu, s výjimkou konventu v Nových Hradech a nyní rekonstruovaných Konojedech.

Charakteristika řádu servitů

Servité jsou řazeny mezi žebravé řády, řídící se řeholí sv. Augustina. Řádový znak je tvořen písmenem M, který odkazuje na servitskou úctu k Panně Marii. Vrchol písmena je zakončen honosnou korunou, jež má symbolizovat, že je Panna Marie považována za královnu svých služebníků - servitů. Kolem dřívku písmena M je propleteno písmeno S odkazující na samotný řád.

Řeholní šat předala servitům údajně sama Panna Marie. Šat tvoří černý hábit s kapucí, je přepásaný koženým páskem a doplněný škapulířem. Černá barva servitského šatu má znázorňovat pokoru Panny Marie a také bolest, kterou Marie vytrpěla při Kristových pašijích.

Řád je dělen na provincie, které spravují provinciální převoři. Hlavním představeným řádu je generální převor. Součástí servitského řádu je i tzv. II. řád, ve kterém působí servitské řeholnice a řád III., který sdružuje laiky snažící se žít dle řehole řádu.

Servité absolvují v průběhu roku celou řadu liturgických oslav. Největší váhu má z hlediska mariánské úcty sedm mariánských svátků a nejvýznamnějším dnem je svátek Panny Marie Bolestné, který připadá na třetí neděli v září. Stejně tak řádové kostely byly tradičně zasvěceny Panně Marii. Servité ovšem neprojevovali úctu pouze Panně Marii, ale později i jejímu příbuzenstvu a dalším světcům. V servitské ikonografii je často rozvíjena symbolika čísla 7 (7 bolestí Panny Marie, 7 zakladatelů řádu apod.), které má vyjadřovat plnost a dokonalost. Každý řádový kostel včetně hlavního oltáře měl být tradičně zasvěcen Panně Marii, pokud si jinak nepřál fundátor kostela. Na dalších oltářích pak bývají zobrazeny mariánské výjevy, řádoví světci apod. Pokud neměl určitý světec v kostele oltář, na kterém by mohla být sloužena mše v den jeho svátku, platilo, že se na hlavní oltář položil obraz světce, který jej po dobu svátku připomínal. Řádoví zakladatelé byly v české provincii nejvíce uctívání v Konojedech (právě díky vděčnosti zakladatelů Anny Kateřiny a Františka Karla Sweérts-Sporck za uzdravení jejich syna Jana Kristiána). I proto je zřejmě v řádovém kalendáři uváděno datum 11. února, které má značit den ústřední slavnosti kláštera, připomínající památku 7 otců zakladatelů servitského řádu. Stejně tak zasvěcení konojedského kostela je tradičně věnováno Nanebevzetí Panny Marie ovšem s důrazem na spoluzasvěcení 7 otcům zakladatelům, což dle všeho opět odkazuje

na osobní pohnutky fundátorů kostela – Sweérts - Sporcků. Mezi servity nejvíce uctívané světce patří kromě Panny Marie a 7 otců zakladatelů řádu (Bonfilius Monaldi, Bonajuncta Manetti, Benedetto dell'Antella, Bartolomeo Amidei, Hugo Lippi-Uguccioni, Sosteneo Sostenei, Alexius Falconieri)¹³³ také sv. Filip Benizi (Benitius), sv. Peregrin Laziosi, sv. Juliána Falconiery, dále také blahoslavení Jan Angelo, Jáchym ze Sieny, Tomáš Corsini z Orvonta a další.

Převzato z: Diplomová práce Mobilář kostela Nanebevzetí Panny Marie v Konojedech, Bc. Eva Česáková, Kulturně historická regionalistika, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně Filozofická fakulta Katedra historie, 2016.